

Cilla Manninen ja Olivia Nylund

**VARHAISKASVATUKSEN
ERITYISOPETTAJAN NÄKEMYKSIÄ ALLE
KOLMEVUOTIAIDEN LASTEN TUEN
TARPEISTA VARHAISKASVATUKSESSA**

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2023

TIIVISTELMÄ

Cilla Manninen ja Olivia Nylund: Varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkemyksiä alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeista varhaiskasvatuksessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2023

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä varhaiskasvatukseen osallistuvien alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeisiin vastaamisesta. Lasten yksilöllisen tuen tarpeen huomioiminen on osa merkityksellistä varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamiseen tuen tarpeista. Kuitenkin varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiokäynnit painottuvat vanhempien lasten ryhmiin. Tutkimus pyrki selvittämään millaisia tuen tarpeita varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla, millaisia tehtäviä varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on alle kolmevuotiaan tuen prosessissa ja mitkä tekijät estävät tai edistävät alle kolmevuotiaan tuen tarpeisiin vastaamista.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla kuutta eri erään suuren suomalaisen kunnan alueella työskentelevää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Haastateltavien toimialueeseen kuului alle kolmevuotiaiden lasten ryhmiä ja/tai sisarusryhmiä, joissa on alle kolmevuotiaita lapsia. Litteroidut ja anonymisoidut aineistot analysoitiin teema-analyysin avulla. Keskeisistä teemoista muodostettiin pääteemat ja alateemat tutkimuskysymyskohtaisesti.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että varhaiskasvatuksen erityisopettajat seuraavat niitä tuen tarpeita, joita ryhmissä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat tuovat heille näkyväksi. Tulosten mukaan tähän on syynä varhaiskasvatuksen erityisopettajien vähäiset resurssit alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva tuen prosessissa on tulosten perusteella konsultoiiva ja keskusteleva, mikä näkyy etenkin varhaiskasvatuksen opettajien kanssa tehdyssä yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhteistyötä myös perheiden kanssa ja moniammatillisesti esimerkiksi neuvolan kanssa.

Alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastamiseen vaikuttaa tulosten perusteella ristiriitaiset käsitykset iän vaikutuksesta lapsen kehitykseen, joka hankaloittaa varhaista puuttumista. Vaikuttavia tekijöitä on tulosten mukaan myös opettajien osaaminen ja suhtautuminen alle kolmevuotiaan tuen tarpeisiin, joissa kummassakin esiintyy vaihtelua. Lisäksi tulokset osoittavat, että rajallisten resurssien takia varhaiskasvatuksen erityisopettajan huomio keskittyy vanhempien lasten tuen tarpeisiin.

Avainsanat: Alle kolmevuotias, taapero, tuen tarve, tuen portaat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhainen puuttuminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	VARHAISKASVATUKSEN TARJOAMA TUKI TAAPEROLLE	7
2.1	Tuen portaat varhaiskasvatuksessa	7
2.2	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja	8
2.3	Alle kolmevuotiaat lapset varhaiskasvatuksessa	9
3	TUTKIMUKSEN TAVOITE	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	13
4.1	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	13
4.2	Analyysinkuvaus	14
5	TULOKSET	16
5.1	Alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeiden seuranta	16
5.1.1	<i>Sosiaaliset taidot</i>	16
5.1.2	<i>Motoriset taidot</i>	18
5.2	Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävät alle kolmevuotiaan lapsen tuen prosessissa	20
5.2.1	<i>Päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö</i>	20
5.2.2	<i>Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö</i>	21
5.2.3	<i>Moniammatillinen yhteistyö</i>	22
5.3	Alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaamista estävät ja edistävät tekijät	23
5.3.1	<i>Ristiriitaiset näkemykset iän vaikutuksista lapsen kehitykseen</i>	23
5.3.2	<i>Opettajien osaaminen</i>	25
5.3.3	<i>Käytössä olevat resurssit</i>	28
6	POHDINTA	30
6.1	Tutkimuksen keskeiset tulokset	30
6.2	Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa	34
6.3	Jatkotutkimusajatuksia	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	41
	Liite 1	41

1 JOHDANTO

Alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatus herättää tällä hetkellä paljon huomiota yhteiskunnallisesti, koulutuksellisesti ja tutkimuksellisesti. Esimerkiksi Yle uutisoi hiljattain perhevapaiden ja kiristyvän taloustilanteen vaikuttavan siihen, että päiväkodit täyttyvät yhä pienemmistä lapsista (YLE, 2022). Selvitysten mukaan alle kolmevuotiaiden saaman varhaiskasvatuksen laatua halutaan parantaa ja heidän asemaansa varhaiskasvatuksessa kehittää (OECD, 2021). Pienen lapsen varhaiskasvatukseen siirtyminen on merkityksellistä, sillä silloin lapsi usein poistuu ensimmäistä kertaa kodin ulkopuolelle päiväksi (Salminen & Salonen, 2022). Tämä on iso muutos lapselle ja hänen perheelleen. Myönteisen varhaiskasvatuskokemuksen kannalta on tärkeää vastata lapsen psykologisiin perustarpeisiin, kuten kokemukseen arvostamisesta, hyväksynnästä ja turvasta (Salminen & Salonen, 2022).

Lapsen varhaiset taidot ja valmiudet kehittyvät varhaislapsuudessa. Lapsen kolme ensimmäistä ikävuotta ovat tärkeä ajanjakso, ja tuona aikana lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen on niin nopeaa, ettei ihmisen elinaikana esiinny toista vastaavaa ajanjaksoa (Ahonen & Roos, 2021). Alle kolmevuotiaana kehitys on monipuolista ja nopeaa muun muassa kielenkehityksessä, motoriikassa, itsesäätelytaidoissa ja sosiaalisissa taidoissa (Salminen & Salonen, 2022). Tuen tarpeita ei tunnisteta riittävän hyvin alle kolmevuotiailla lapsilla, vaikka tarpeita tuelle selvästi ilmenee (Alila ym., 2022). Alilan ja kollegoiden (2022) mukaan alle kolmevuotiaiden tuen suunnittelemiseen ja toteuttamiseen tulisikin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Erityistarpeiden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa on edellytys sille, että lapselle löydetään yksilölliset tukikeinot, eivätkä haasteet ehdi kasvaa liian suuriksi (Alijoki ym., 2013). Monet alle kolmevuotiaana kehittyvien taitojen ja valmiuksien haasteet ennustavat vastaavien taitojen kehitystä myöhemmin kouluiässä (Määttä, 2018). Lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmasta ei voida jäädä odottamaan, että lapsi mahdollisesti kypsyy tai kasvaa yli haasteista (Salminen & Salonen, 2022). Tutkimuksen

aiheena on alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeet varhaiskasvatuksessa. Tavoitteenamme on tarkastella varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeisiin vastaamista varhaiskasvatuksessa ja löytää vastauksia siihen, millaiset tuen tarpeet vaativat varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpanosta. Käytämme tutkimuksessa jatkossa varhaiskasvatuksen erityisopettajasta myös lyhennettä veo. Lisäksi alle kolmevuotiaista käytämme myös termiä taaperot, jotta tutkimuksen seuraaminen on mielekkäämpää.

Aiemmin varhaiskasvatusikäisten lasten tuen tarpeita on tutkittu lähinnä varhaiskasvatuksen vanhimpien lasten kohdalla. Alle kolmevuotiaisiin kohdistuvaa tutkimusta on tehnyt esimerkiksi Suhonen (2009), joka on tutkinut erityistä tukea tarvitsevien taaperoiden sopeutumista päiväkodin vertaisryhmään. Hän havaitsi, että erityistä tukea tarvitsevat taaperot tarvitsivat aikuisen tukea kaikissa päivähoidon arki- ja leikki-ilanteissa. Hoppo ja kollegat (2013) ovat puolestaan tutkineet varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä heidän omasta osaamisestaan. Tutkimuksessa todettiin, että varhaiskasvatuksen opettajien osaamisen kehittäminen edellyttää uusia toimenpiteitä ja työskentelytapoja koulutuksen suunnittelussa (Hoppo ym., 2013). Myös tuen dokumentointi on paljon tutkittu aihe Pohjoismaissa. Dokumentoinnin on nähty olevan mahdollisesti jopa uhka lapsen tuelle sen byrokratian ja tukiprosessin hidastamisen näkökulmasta. (Heiskanen & Franck, 2023). Tutkimusta on tehty lisäksi tuen tarpeisiin vastaamisen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa (Kuronen, 2022). Tuen tarpeisiin vastaamiseen sisarusryhmissä vaikuttaa tutkimustulosten mukaan muun muassa resurssi- ja henkilöstöpula, jonka vuoksi Varhaiskasvatussuunnitelman mukainen tuki aina toteudu (Kuronen, 2022). Aikaisempi tutkimus ei siis ole keskittynyt juuri taaperoiden tuen tarpeisiin ja niiden ilmenemiseen varhaiskasvatuksessa. Joten voidaan nähdä ainakin osittainen tutkimusaukko, jota tämä tutkimus pyrkii täyttämään.

Pieni lapsi suhtautuu ympäröivään maailmaan vilpittömällä uteliaisuudella, oppimisen riemulla ja aitoudella, joiden kautta kasvattajalle avautuu monia mahdollisuuksia monipuoliselle ja rikkaalle pedagogiikalle. Vahva ammatillinen osaaminen pienten lasten kehityksestä on tärkeää, koska kasvattajan puutteellinen osaaminen on merkittävä syy siihen, miksi tukitoimia ei pystytä aina järjestämään tarvittavalla tavalla. Kyseinen ongelma kohdistuukin usein alle

kolmevuotiaiden ryhmiin, sillä on huomattu, että niissä työskentelee vähemmän pedagogisen koulutuksen saaneita kasvattajia, kuin vanhempien lasten ryhmissä. (Salminen & Salonen, 2022). Lisäksi Salmisen ja Salosen (2022) mukaan selittävänä tekijänä voi olla pienten ryhmissä työskentelyn pitäminen vähemmän motivoivana ja houkuttelevana vaihtoehtona. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolia pidetään keskeisenä pedagogisen arvioinnin asiantuntijana. Lisäksi veo on mukana tuen päätöksentekoprosessissa yhdessä opettajien ja huoltajien kanssa. Ennen vuotta 2022 tukea koskevat lainsäädännön vaatimukset ovat olleet puutteellisia, minkä seurauksena lasten yhdenvertaisuus vaarantui käytäntöjen vaihdellessa eri kunnissa (Heiskanen & Franck, 2023) ja varhaiskasvatuksen laadun on nähty olevan epätasaista (Alila ym., 2022). Uudistettu Varhaiskasvatuslaki (540/2018) on ollut nyt voimassa noin vuoden. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella tuen näkymistä alle kolmevuotiaiden kohdalla varhaiskasvatuksessa.

2 VARHAISKASVATUKSEN TARJOAMA TUKI TAAPEROLLE

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia, jotka ovat pohjana tutkimukselle. Esittelemme ensin kolmiportaisen tuen mallia varhaiskasvatuksessa. Tämän jälkeen avaamme varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolia sekä alle kolmevuotiaiden lasten asemaa varhaiskasvatuksessa.

2.1 Tuen portaat varhaiskasvatuksessa

Tutkimusten mukaan noin 15–20 prosentilla varhaiskasvatusikäisistä on moninaisia tuen tarpeita (Pihlaja & Ojala, 2023). Vuodesta 2018 eteenpäin Varhaiskasvatuslaki (540/2018) on ohjannut lapsen saamaa varhaiskasvatusta. Laki määrittää yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteeksi ”*Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä monialaisessa yhteistyössä*” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3§). Varhaiskasvatuslakia uudistettiin vuonna 2022, jonka myötä astui voimaan kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa (Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021, 15a§). Lakiuudistuksen määrittelemät tuen portaat ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Niiden muotoja ovat pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki (Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021, 15b§).

Varhaiskasvatuslain (540/2018) lisäksi varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2022), joka on velvoittava määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) pohjalta kunnat laativat kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman, jonka on tarkoitus tarkentaa ja konkretisoida valtakunnallista suunnitelmaa. Alempi tarkentava asiakirja ei saa olla ristiriidassa ylempien ohjaavien asiakirjojen kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022), arkikielisemmin vasu,

velvoittaa, että lapsen tulee saada yleistä tukea, osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa heti tuen tarpeen noustessa esille. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä, kun taas tehostettu ja erityinen tuki vaativat hallintopäätöksen. Tehostettuun tukeen siirrytään, kun yleinen tuki ei riitä ja erityiseen tukeen puolestaan, kun tehostettu tuki ei riitä. (Opetushallitus, 2022). Lapselle laaditaan myös henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden lisäksi myös lapsen tuen tarve, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttaminen (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 23§).

Tukeen liittyvissä päätöksissä keskeinen rooli on varhaiskasvatuksen opettajilla, varhaiskasvatuksen erityisopettajilla ja lasten huoltajilla (Heiskanen & Franck, 2023). Laki velvoittaa veoa osallistumaan tarpeen mukaan lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 23§). Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjauksista koskien tuen tasoa, muotoa, toteuttamista ja niihin liittyvää vastuunjakoa (Pihlaja & Ojala, 2023). Paanasen ja kollegoiden (2018) mukaan lasta tuetaan yleisimmin pedagogisin keinoin arjen toiminnassa sekä veon konsultaatiokäynnein. Nämä konsultaatiokäynnit koetaan tärkeinä varhaiskasvatuksessa (Repo ym., 2019).

2.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli tuen osaamisen ammattilaisena on tärkeä ja veon tarjoamalla konsultoivalla tuella on vahvat vaikutukset tuen tarpeiden arviointiin (Isaksson, 2023). Varhaiskasvatuksessa on tarpeellista käydä keskusteluja keskeisistä tavoitteista muun muassa pedagogisille asiakirjoille (Heiskanen, 2019), kuten lasten varhaiskasvatussuunnitelmille. Veo on usein mukana laatimassa varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tuen tarpeisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa myös varhaiskasvatussuunnitelmasta käytäviin vasukeskusteluihin, joissa mukana ovat varhaiskasvatuksen opettaja ja lapsen huoltaja tai huoltajat. Tarvittaessa keskusteluun osallistuu myös muita moniammatillisia yhteistyötahoja, kuten neuvolan henkilökuntaa tai terapeutteja.

Kelpoisuusvaatimuksena varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on kasvatustieteiden maisterin tutkinto, pääaineena erityispedagogiikka tai vaihtoehtoisesti varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto, sekä lisäksi suoritettuna erityisopetuksen tehtäviin ammatilliset valmiudet antavat opinnot (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018, 30§). Suomessa veo nähdään ikään kuin ulkopuolisena asiantuntijana tilanteen arvioimiseen (Heiskanen & Franck 2023), jolloin veojen näkemykset tuen havaitsemisesta ovat merkittäviä. Lapsen tuen toteutumisen on nähty olevan veon vastuulla, vaikka hän ei olisi lapsiryhmässä töissä (Laakso ym., 2023). Tämän vuoksi on tarpeen tutkia tuen tarpeiden havainnointia myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamiseen tuen tarpeista, tukitoimenpiteistä ja niiden toteuttamisesta tarvittaessa (Opetushallitus, 2022). Kuronen (2022) on tutkinut kehityksen ja oppimisen tuen toteutumista sekä varhaiskasvatuksen opettajan että veon näkökulmista ja havainnut, että varhaiskasvatuksen opettajiin verrattuna veot toivat puheessaan esille huomattavasti enemmän tuen toteuttamisen keinoja. Näin ollen on tärkeää, että myös taaperot saavat varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista heidän tuen tarpeisiinsa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kuvataan Varhaiskasvatuslaissa (540/2018), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022), ja tutkimukseen valitun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa osallistuvan tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tarvittaessa. Asiakirjoissa ei kuitenkaan suoraan määritellä, mitä ilmaisulla ”tarvittaessa” tarkoitetaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolia avataan näissä asiakirjoissa niukasti tuen asioihin ja taaperoihin liittyen.

2.3 Alle kolmevuotiaat lapset varhaiskasvatuksessa

Tilastokeskuksen (2023) mukaan vuoden 2021 ja 2022 välillä 0–2-vuotiaiden päiväkodissa olevien lasten määrä on kasvanut yli kuudella tuhannella lapsella. Eli yhä suurempi osa varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista on alle kolmevuotiaita (Tilastokeskus, 2023). Varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset viettävät suuren osan päivistään päiväkodissa, mutta päiväkodissa vietetyn ajan määrällä näyttää kuitenkin olevan pienempi merkitys lasten hyvinvoinnille, kuin

varhaiskasvatuksen laadulla (Anme & Segal, 2003). Tuen tarpeisiin liittyvien säädösten määrittelemättömyyden arvellaan heijastuvan varhaiskasvatuksen laatuun negatiivisesti (Kuronen, 2022).

Taaperoryhmien tutkimus on ollut vähäisessä osassa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa (Pursi, 2019). Hännikäinen (2010) summaa Suomessa tehtyjen tohtoriväitöskirjojen määrän 1–3-vuotiaisiin päiväkotihoidossa oleviin lapsiin liittyen olevan äärimmäisen pieni. Sittemmin tutkimusta taaperoihin liittyen on tehnyt Pursi (2019), jonka väitöskirja koskee aikuisen rooleja ja pedagogisia käytänteitä taaperoryhmässä. Tutkimuksen tulosten mukaan aikuinen tukee kohtaamisia leikeissä ja ylläpitää leikkiä (Pursi, 2019). Salosen (2020) väitöskirjan aiheena puolestaan on pienet lapset vuorohoidossa ja tutkimuksen tulosten mukaan taaperoiden asemaan tulee kiinnittää huomiota vuorovaikutustilanteissa, vuorohoidon pedagogisissa tilanteissa sekä poliittisesti.

Hännikäinen (2010) uskoo yhden selityksen taaperoiden vähäiselle tutkimukselle voivan olla varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen puutteellinen käsittely taaperoista ja heidän asemastaan varhaiskasvatuksessa (Hännikäinen, 2010). Myös Lindgren (2020) mainitsee tuoreemmassa tutkimuksessaan opettajakoulutuksen. Hänen tutkimuksessaan opettajat ovat kokeneet koulutuksen antaneen puutteelliset taidot alle kolmevuotiaiden kanssa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta (Lindgren, 2020). Paanasen ja kollegoiden (2018) selvityksen mukaan puutteet henkilöstön osaamisessa koetaan yhtenä syynä tuen toteutumattomuudelle. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä kuitenkin edellytetään laajaa pedagogista osaamista myös alle kolmevuotiaiden lasten kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi (Salonen, 2020), eikä ole perusteita sille, etteivätkö taaperot hyötyisi korkeasti koulutetuista opettajista (Ahonen & Roos, 2021). Pihlaja ja Ojala (2023) toteavat, että varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen tulisi vahvistaa erityispedagogisen osaamisen opettamista.

Huomioitavaa on, että esimerkiksi vasussa (2022) ei ole suoraa mainintaa lainkaan alle kolmevuotiaista, taaperoista tai pientenryhmästä. Mainintojen puuttuminen voi johtua vasun velvoittavuudesta kaikkia varhaiskasvatukseen osallistuvia lapsia kohtaan iästä riippumatta. Tannerin (2013) mukaan osa lapsista nähdään aktiivisina, päiväkotiin sopeutuvina toimijoina, mutta taaperoiden kohdalla aikuisen roolin ajatellaan korostuvan päiväkotiin sopeutumisessa. Ojajärvi (2022) nostaa esiin, että usein alle kolmevuotiaan

arvellaan olevan liian nuori päiväkotiin ja taaperoryhmien pedagogiikka on monille vielä vierasta. Myös Suhosen (2009) mukaan yleisessä keskustelussa on arveltu taaperoiden olevan liian pieniä ryhmämuotoiseen hoitoon ja sen sijaan voidaan suositella kotihoitoa tai perhepäivähoitoa. Taaperoiden osittainen alisteinen asema suhteessa vanhempiin lapsiin ja aikuisiin perustuu taaperoilta puuttuviin taitoihin puolustaa omaa etuaan (Ahonen & Roos, 2021).

Merkityksellinen osa laadukasta varhaiskasvatusta on lasten yksilöllisten tuen tarpeiden huomioiminen. Lähtökohtana lapsen tukemiselle tulee olla lapsen omat kiinnostuksen kohteet, vahvuudet sekä tuen tarpeet (Heiskanen, 2019). Alila ja kollegat (2022) toteavat, että on tarpeen kiinnittää huomiota alle kolmevuotiaiden tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Taaperoryhmissä työskentelevillä tulee olla ymmärrys lapsen tyypillisestä ja ei-tyypillisestä kehityksestä sekä olla osaaminen tuen tarpeisiin vastaamisen keinoista (Pihlaja & Ojala, 2023).

Lapsen tuen toteuttamista ja toimivuutta täytyy myös arvioida systemaattisesti. Osana arviointia on lapsen oppimisen ja kehityksen arvioiminen, jolloin tuen toimivuus ja kehittäminen perustuvat lapsesta tehdyille havainnoille (Heiskanen, 2019). Monella kehityksen osa-alueella tuen aloittaminen on tarpeellista jo ennen kahta ikävuotta (Salminen & Salonen, 2022), eikä varhain aloitettua tukea pidä nähdä leimaavana (Alila ym., 2022). Lapsen huoltajilta voi toisinaan tulla torjuvia tai yllättyneitä ensireaktioita lapsen varhaisesta tuesta keskustellessa, joten avoimuus ja kunnioittava keskustelu huoltajien ja kasvattajien välillä on tärkeää (Eriksson & Arnkil, 2012).

Haasteena alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaamisessa näyttäisi olevan veojen konsultaatiokäyntien painottuminen enemmän vanhempien lasten ryhmiin (Salminen & Salonen, 2022), vaikka myös alle kolmevuotiaiden ryhmissä tulee saada veon tukea (Alila ym., 2022). Lapsen yksilöllisen tuen tarpeen havaitsemista voi haastaa alle kolmevuotiaan kohdalla myös taitojen eriaikainen kehittyminen, jolloin näkyvissä voi olla suuriakin kehityseroja (Tanner, 2013).

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeita. Tavoitteeseen vastaamme kolmen tutkimuskysymyksen avulla:

1. Millaisia tuen tarpeita varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla?
2. Millaisia tehtäviä varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on alle kolmevuotiaan lapsen tuen prosessissa?
3. Mitkä tekijät estävät tai edistävät alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeisiin vastaamista?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsittelemme käyttämiämme tutkimusmenetelmiä ja perustelemme tekemämme valinnat. Lisäksi avaamme aineiston keruuta ja aineistolle tehtyä analyysinkuvausta.

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Toteutimme tutkimuksen laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Kartoitimme arkipäiväistä todellisuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemysten avulla, jolloin laadullinen tutkimusote sopii tähän tutkimukseen (Vilkka, 2021). Tutkimuksessa keräsimme aineiston haastatteluilla, jotka äänitettiin. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina, joten kaikille haastateltaville esitettiin likipitään samat kysymykset (Eskola & Suoranta, 1998). Analyysimenetelmäksi valitsimme teemoittelun, ja etenimme aineiston käsittelyssä teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä niiden tarkempaan tarkasteluun. Teema-analyysissa aineistoa tiivistetään ja tutkija löytää aineistosta rakenteita ja säännönmukaisuuksia (Vilkka, 2021).

Haastattelussa etuna on se, että haastatteluun voidaan valita sellaiset osallistujat, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajarvi, 2018). Tässä tutkimuksessa tämä tarkoitti varhaiskasvatuksen erityisopettajan pätevyydet omaavaa ja alalla työskentelevää henkilöä. Kaikki kuusi haastateltavaa ovat erään suuren suomalaisen kunnan alueella työskenteleviä veoja, joiden toimialueeseen kuuluu alle kolmevuotiaiden lasten ryhmiä ja/tai sisarusryhmiä, joissa on alle kolmevuotiaita. Haastattelut on toteutettu kunkin haastateltavan omassa varhaiskasvatusyksikössä loka-marraskuussa vuonna 2023. Aineistonkeruu käynnistyi tutkimusluvan hakemisella tutkimuskunnasta. Tämän jälkeen lähestyimme eri päiväkodeissa työskenteleviä veoja sähköpostitse ja tiedustelimme halukkuutta osallistua tutkimukseen. Halukkaiden löydyttyä haastateltaville lähetettiin tarkempi tiedote tutkimuksesta

ja tietosuojailmoitus sekä haastattelukysymykset etukäteen tutustuttaviksi. Haastattelukysymyksiin etukäteen tutustumista suositellaan haastatteluiden onnistumisen kannalta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Haastattelut käsittelivät veon seuraamia tuen tarpeita alle kolmevuotiailla lapsilla, tuen tarpeisiin puuttumista veon näkökulmasta, sekä sitä, mikä on riittävää puuttumista alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin. Liitteessä 1 on haastattelukysymykset, jotka lähetettiin haastateltaville.

Haastattelijan on syytä välttää ottamasta kantaa haastateltavan näkemyksiin (Hyvärinen ym., 2017). Näin ollen tutkimuksen luotettavuuden kannalta päätimme toteuttaa haastattelut osallistumatta keskusteluun aiheesta, lukuun ottamatta kuuntelemista osoittavia eleitä ja lausahduksia kuten, ”Joo, okei.” tai ”Niin, aivan.”. Emme myöskään määritelleet haastateltaville tuen eri tasoja haastattelun yhteydessä, jolloin kukin haastateltava on vastannut oman käsityksensä pohjalta.

4.2 Analyysinkuvaus

Aloitimme analyysin litteroimalla ja anonymisoimalla äänitetyt haastattelut. Litteroiminen eli puheen muuttaminen kirjoitettuun muotoon ja anonymisoiminen eli tunnistetietojen poistaminen ovat tyypillinen tapa aloittaa aineiston analysointi (Hyvärinen ym., 2017). Teimme aineistolle teema-analyysin, jonka tarkoituksena oli löytää tutkimuskysymyksiensä kannalta olennaiset aiheet eli teemat (Eskola & Suoranta, 1998). Aloitimme analyysin lukemalla litteroituja aineistoja läpi useaan kertaan. Lukemisen yhteydessä poimimme toistuvia asioita aineistosta, joiden pohjalta loimme taulukon aineistossa esiintyvistä keskeisistä teemoista. Keskeiset teemat liittyivät varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaan, resursseihin ja veon tekemään yhteistyöhön, sekä alle kolmevuotiailla esiintyviin tuen tarpeisiin, joihin kuuluivat kielenkehitys, motoriikka, impulssikontrolli ja vuorovaikutus. Näiden lisäksi keskeisiä teemoja olivat muut tuen perusteet, sekä muut aineistosta tehdyt havainnot. Kävimme tämän jälkeen aineistot uudestaan läpi ja sijoitimme kaikki keskeisistä teemoista tulleet maininnat taulukkoon.

Lähdimme vertailemaan keskeisistä teemoista tulleita mainintoja ja yhdistelemään toisiinsa liittyviä teemoja. Tämän jälkeen muodostimme pääteemat ja alateemat tutkimuskysymyskohtaisesti. Ensimmäiseen

tutkimuskysymykseen vastaaviksi pääteemoiksi määrittelimme sosiaaliset taidot ja motoriset taidot. Alateemoiksi sosiaaliin taitoihin asetimme kielenkehityksen, vuorovaikutuksen, käyttäytymisen ja neuropsykiatriset haasteet, sekä motorisiin taitoihin motoriikan, impulssikontrollin, oma-aloitteisuuden ja näppäryyden. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaaviksi pääteemoiksi määrittelimme päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävän yhteistyön, perheiden kanssa tehtävän yhteistyön sekä moniammatillisen yhteistyön. Henkilöstön kanssa tehtävän yhteistyön alateemoiksi muodostuivat yksilöllinen konsultointi ja tiimin tukeminen. Perheiden kanssa tehtävän yhteistyön alateemana on vasukeskustelut ja moniammatillisen yhteistyön alateemana on neuvolan kanssa tehtävä yhteistyö. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaaviksi pääteemoiksi valitsimme ristiriitaiset näkemykset iän vaikutuksista lapsen kehitykseen, opettajien osaamisen sekä käytössä olevat resurssit. Alateemoiksi ristiriitaisiin näkemyksiin luokiteltiin varhainen puuttuminen, riittävä huomioiminen sekä tuen antamisen eroaminen taaperoiden ja yli kolmevuotiaiden välillä. Opettajan osaaminen on jaettu kolmeen alateemaan, jotka ovat suhtautuminen taaperoiden tuen tarpeisiin, koulutus ja työkokemus sekä motivaatio. Käytössä olevat resurssit pääteema voitiin jakaa alateemoiksi vaikutus työn tekemiseen sekä palaverit ja keskustelut. Tässä vaiheessa tutkimusta myös tutkimuskysymykset tarkentuivat nykyiseen muotoonsa.

Tulosluvussa haastatteluiden lainauksista on poistettu oman tutkimuksemme kannalta merkityksettömät täytesanat, esimerkiksi sana ”niinku”, jotta lainausten sisältö olisi helpommin ymmärrettävä. Lisäksi tulosten seuraamisen helpottamiseksi jokaiselle kuudelle haastateltavalle on satunnaisessa järjestyksessä määritelty koodit (H1-H6).

5 TULOKSET

Tässä luvussa tarkastelemme tutkimuksemme keskeisiä tuloksia. Käsittelemme tuloksia etenemällä tutkimuskysymyksittäin ja esittelemme aineiston analyysin perusteella merkittävimmät pää- ja alateemat.

5.1 Alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeiden seuranta

Haastatellut varhaiskasvatuksen erityisopettajat kuvasivat kiinnostavansa huomiota niihin alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin, joita varhaiskasvatuksen opettajat tuovat ryhmistä esille. Toisin sanoen aloite potentiaaliselle tuen tarpeelle kuvattiin lähtevän ennen kaikkea lapsiryhmän kasvattajilta. Tätä he selittivät heidän omilla rajatuilla resursseilla. Aineiston pohjalta veon seuraamat tuen tarpeet on jaettu kahteen pääteemaan: sosiaalisiin taitoihin ja motorisiin taitoihin. Veot tuottivat vastauksissaan pohdintaa siitä, että alle kolmevuotiailla tapahtuu kasvua ja kehitystä niin nopeasti, että kehityserot voivat olla laajoja eikä tuen tarpeen huomioiminen ole aina yksinkertaista.

5.1.1 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisiin taitoihin olemme luokitelleet kuuluvaksi kielenkehityksen, vuorovaikutuksen, käyttäytymisen ja neuropsykiatriset haasteet. Haastateltavien mukaan taaperoiden tyypillisimpiä tuen tarpeita on kielenkehityksen haasteet, jolloin kielenkehityksen tuen tarpeita nousee alle kolmevuotiaiden ryhmässä esille paljon.

”No puheenkehitys on tosi tyypillinen, että jos lapsi alkaa olemaan jo lähempänä kolmea vuotta ja sitten ei tule vielä puhetta niin se on semmoinen.” (H3)

Vastaajien mukaan taaperoikäisten lasten kielenkehityksessä on isoja eroja. Eroja selitettiin lapsen iällä ja kehitystasoilla. Puhumattomuudesta herää kolmen vuoden iässä huoli ja kielenkehitystä aletaan viimeistään tällöin seuraamaan tarkemmin. Haastateltavat kuvasivat kielenkehitykseen kuuluvan muutakin, kuin puheen tuottamista.

”Se, että ymmärtääkö se [lapsi] helppoja pieniä ohjeita, vaikka sitä, että anna sukka tai tule tänne tai muuta, että jos lapsi ei lähde yhtään toimimaan niiden mukaan niin sitten se on asia, mistä myös mulle herää huoli.” (H1)

Oleellista on esimerkiksi huomioida, ymmärtääkö lapsi kuulemaansa, kuten yllä olevassa sitaatissa kuvataan. Puheen tuottamisen ja ymmärtämisen lisäksi muita huomioitavia kielenkehitykseen liittyviä asioita ovat saadun suomenkielisen varhaiskasvatuksen pituus ja perheen kielikulttuuri. Merkityksellistä tuen tarpeeseen vastaamisen näkökulmasta on, onko kyseessä vasta kielen opetteleminen vai ovatko haasteet esimerkiksi puheen tuottamisessa tai kuulonalenemassa. Haastateltavien mukaan myös erilaiset jo valmiiksi olevat lapsen mahdolliset diagnoosit tulee huomioida kielenkehityksen seuraamisessa.

Veojen huomio kiinnittyy kielenkehityksen lisäksi vastausten perusteella myös poikkeavaan vuorovaikutukseen.

”Jos lapsella on vaikka poikkeukselliset vuorovaikutustaidot, että on selkeesti omassa kuplassaan ja on kaks vuotias, niin semmoisia on ihan hyvä ohjata jo siinä vaiheessa eteenpäin.” (H2)

Poikkeavaa vuorovaikutusta on yllä mainitussa sitaatissa kuvattu esimerkiksi kaksivuotiaan lapsen omaan kuplaan vetäytymisellä. Tällöin lapsi voi vetäytyä syrjään ja olla ympäristöstä tiedoton eikä ota kontaktia ympäristöönsä. Lapsi voi myös olla ottamatta esimerkiksi katsekontaktia ja viihtyä kokonaan yksin. Haastateltavat kuvasivat, että kolmevuotiaan odotetaan kommunikoivan enemmän kuin ainoastaan eleillä tai ääntelyillä, mutta jos näin ei ole, veo näkee tarvetta seurata kehitystä tarkemmin tai ohjata lasta eteenpäin esimerkiksi neuvolaan tarkempiin tutkimuksiin. Poikkeavaa vuorovaikutusta tai katsekontaktissa oloa seurataan joidenkin alle yksivuotiaiden lasten kohdalla jo neuvolassa meneillään olevan hankkeen kautta.

Haastateltavat kuvasivat, että huomio kiinnittyy alle kolmevuotiaiden ryhmissä myös käyttäytymisen pulmiin, joita havainnoidaan tuen tarpeita tunnistettaessa.

”Pureminen on hyvin tällainen perus, mitä tuolla pienillä sitten on aikuisilla huolena.” (H3)

” -- ehkä nostetaan niitä käyttäytymiseen liittyviä asioita, että aika paljon, miksi joku puree tai muuta tämmöistä.” (H4)

Esimerkiksi puremista tai liiallista fyysistä päällekyymistä tuodaan ryhmistä usein veon tietoon. Käyttäytymisen pulmia huomioidaan lapsen kehityksessä ja niitä jäädään seuraamaan, sekä tarpeen vaatiessa ohjataan lapsi eteenpäin esimerkiksi toimintaterapiaan. Myös neuropsykiatriset haasteet voivat näkyä alle kolmevuotiailla lapsilla.

”Jos pienelläkin on jotain autismia, tai on vaikka autismikirjolla tai muuta, tai tämmöistä epäilyä, niin siinä on sitten ihan omat juttunsa toki.” (H3)

Esimerkiksi autistisille piirteille tai niiden epäilylle mainittiin olevan omat toimintatapansa varhaiskasvatuksessa. Näitä toimintatapoja ei tarkennettu vastauksissa enempää. Neuropsykiatristen haasteiden rinnalla haastateltavat korostivat, että tällaiset edellä jo mainitut omat toimintatavat ovat myös tilanteille, joissa lapsella on syntymästä asti ollut rakennepoikkeama tai kehitysvamma, kuten Downin oireyhtymä, mikä on tiedossa jo lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Tällöin lapsen hoitopolku on jo etukäteen mietittynä. Näissä tapauksissa lapsen tuki lähtee moniammatillisemmin ja koordinoitummin liikkeelle jo heti varhaiskasvatuksen aloittamisesta saakka.

Taaperoiden tuen tarpeita seurataan vastausten perusteella eri sosiaalisten taitojen alueilta. Keskeisin alle kolmevuotiaiden seurattava sosiaalisten taitojen alue on kielenkehitys.

5.1.2 Motoriset taidot

Motorisiin taitoihin sisällytimme motoriikan, impulssikontrollin, oma-aloitteisuuden ja näppäryyden. Haastateltavat kuvasivat, että varhaiskasvatuksen opettajat ottavat yhteyttä varhaiskasvatuksen

erityisopettajiin usein motoriikan pulmiin, kuten liikkumiseen ja motoriseen levottomuuteen liittyvissä asioissa.

”Liikkuminen on myös semmoinen, että jos lapsi ei kävele, että alkaa olee kaksivuotias ja ei kävele, niin se on kyllä myös semmoinen, mistä ollaan yhteydessä, että mitä tehdään.” (H3)

Veot kertoivat kiinnostavansa tarkempaa huomiota, jos lapsi ei vielä kävele tai liiku kaksivuotiaana. Vastaajien mukaan motoriikan pulmia jäädään ryhmissä usein pitkälti seuraamaan. Pääosin myös neuvolassa pienten lasten motorisia haasteita seurataan. Vastaajat kuvasivat, että lapsen on esimerkiksi vaikea päästä toimintaterapia-arvioon alle kolmevuotiaana, koska motoriikan ajatellaan kehittyvän yksilöllisesti. Impulssikontrollin haasteet erottuvat vastaajien mukaan jo alle kolmevuotiaalla lapsella esimerkiksi vaikeuksina olla paikallaan. Haastateltavat pohtivat myös, että on toisaalta ihan normaalia, ettei taaperokäinen lapsi ole kovinkaan paljon paikallaan, mikä vaikeuttaa tuen tarvitsemisen huomaamista.

Haastateltavien mukaan opettajat ottavat yhteyttä myös silloin, jos kolmea ikävuotta lähestyvä lapsi ei ole esimerkiksi pukemisen suhteen oma-aloitteinen. Lisäksi lapsen näppäryys toistui vastauksissa huomioitavana asiana.

”Jotkut kaksivuotiaat on jo tosi näppäriä ja sitten on joitakin, joista tuntuu, että ne on vielä ihan sillei pienen lapsen tasolla, niin kyllähän semmoisia asioita pitää seurata, että meneekö tää kehitys eteenpäin.” (H1)

Oma-aloitteisuudessa ja näppäryydessä kuvattiin olevan isoja eroja lasten välillä, kuten yllä olevassa sitaatissa kerrotaan. Myös lapsen keskittymisen taidot ja vilkkaus ovat huomioitavia asioita, ja niitä jäädään usein seuraamaan. Taaperoiden kohdalla monien taitojen kehittymistä on hyvä tukea ja seurata tuen vaikuttamista kehitykseen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että oma-aloitteisuuteen voi vaikuttaa myös kuulonaleneminen tai huonontunut näkö. Ne ovat tuen tarpeita, joita voi toisinaan olla haastavaa huomata. Niillä voi kuitenkin olla vaikutusta lapsen taitojen kehittymiseen merkittävästi. Ryhmässä voidaan esimerkiksi ihmetellä, miksi lapsi ei noudata ohjeita, vaikka hän ei todellisuudessa ole kuullut ohjeita kunnolla. Keskeisimmin taaperoiden kohdalla tuen tarpeiden seuranta painottuu kuitenkin motoriikkaan ja lapsen liikkumiseen.

5.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävät alle kolmevuotiaan lapsen tuen prosessissa

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva on konsultoiva ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa on veolle luonteenomaista. Tämä näkyy myös vastaajien kuvauksissa heidän omasta roolistaan osana tuen prosessia. Aineisto jaennettiin alle kolmevuotiaan tuen prosessin osalta kolmeen pääteemaan, jotka ovat päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö, perheiden kanssa tehtävä yhteistyö ja moniammatillinen yhteistyö.

5.2.1 Päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö

Ensimmäinen tuen prosessin pääteema on varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyö päiväkodin muun henkilöstön kanssa. Henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö voitiin jakaa edelleen yksilöllisiin konsultointeihin ja tiimin tukemiseen. Yksilöllinen konsultointi sisälsi varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tehtävän yhteistyön, esimerkiksi kysymyksiin vastaamisen, yhteisen pohdinnan sekä vasukeskusteluissa mukana olemisen kautta. Vastauksissa nousi esille kysymyksiin ja avoimeen keskusteluun kannustamisen olevan keskeistä henkilöstön kanssa tehtävässä yhteistyössä.

”Aika paljon semmoista konsultointia, että halutaan kysyä jotakin, vaikka kielen kehitykseen liittyvää kysymystä tai vinkkejä tai ajatuksia.” (H2)

”Mutta paljon on semmoista, että aikuisten kanssa teen töitä. Vähän väliä joku haluaa tulla juttelemaan, joku opettaja.” (H1)

Tiimin tukeminen tapahtuu suureksi osaksi opettajien ja muun henkilöstön kanssa. Yhteistyötä tehdään käytyjen keskustelujen lisäksi myös erilaisissa palaverissa, kuten ryhmien tiimipalaverissa vieraillemalla. Vastauksista ilmeni, että tuesta ja sen vaatimuksista keskustellaan ryhmän työntekijöiden ja etenkin opettajien kanssa paljon.

”Se tuen tarpeeseen vastaaminen, niin se on asia mistä käydään sitten keskustelua, että onko kuvien käytöstä noin pienillä hyötyä, onko pienryhmätoiminnasta näin pienillä hyötyä, voiko pitää aamukokoontumisia, että näistä väännetään kyllä kättä.” (H3)

”Itse tuon kanssa semmoista viestiä esiin, että ottakaa pienellä, matalalla kynnyksellä yhteyttä, että on käytettävissä.” (H2)

Osa vastaajista nosti esille myös veon roolin kouluttajana tuen antamisen asioihin. Tällöin veo ohjeistaa esimerkiksi kuvien ja tukiviittomien käyttämistä alle kolmevuotiaiden kanssa tai perustelee ryhmille pienryhmätoiminnan hyötyjä myös taaperoikäisille lapsille. Veon ja henkilöstön yhteistyössä näyttäisi siis painottuvan yhdessä henkilöstön ja etenkin opettajien kanssa tuen tarpeiden pohtiminen ja tuen muodoista keskustelu matalalla kynnyksellä.

5.2.2 Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolin näkökulmasta lapsen tuen tarpeiden prosessissa edetään henkilöstön kanssa tehtävästä yhteistyöstä perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Näin toiseksi tuen prosessiin liittyväksi pääteemaksi muotoutui perheiden kanssa tehtävä yhteistyö. Kaikkien haastateltavien vastauksissa mainittiin perheiden kanssa tehtävä yhteistyö osana tuen tarpeiden prosessia vähintään vasukeskustelujen kautta. Suurin osa haastateltavista painotti tuen prosessin perheiden kanssa alkavan keskustelemalla varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemistä havainnoista.

”Ja ehkä se veolle kuuluu se semmoinen tuen koordinointi, et tavallaan vähän kasata yhteen niitä asioita, mitä vaikka puheterapeutilta tai toimintaterapeutilta tai fyssarilta tulee ja tavallaan kaikki se semmoinen yhteistyö ehkä konkretisoituu parhaiten tossa vasutyöskentelyssä.” (H4)

Yllä olevassa sitaatissa kuvattiin lapsen tuen asioiden yhteen kasaamista esimerkiksi vasukeskusteluja varten. Tätä asioiden yhteen kasaamista kuvattiin haastatteluissa aikaa vieväksi prosessiksi. Etenkin itse vasukeskustelujen kerrottiin vievän suuren osan veojen ajasta. Vasukeskustelujen nähtiin kuitenkin konkretisoivan lapsen asioihin liittyvää yhteistyötä. Perheen kanssa tehtävä yhteistyö on vastausten perusteella lapsen toiminnasta ja tarpeista tehtyjen havaintojen läpikäyntiä veon, perheen ja usein myös varhaiskasvatuksen opettajan yhteisissä keskusteluissa.

Luottamuksen rakentaminen perheiden kanssa nimettiin myös tärkeäksi osaksi tuen prosessia. Lisäksi vastauksissa painotettiin vanhempien ajatusten ja huolien kuuntelemista liittyen lapsen kehitykseen. Vastausten perusteella etenkin taaperoiden vasukeskusteluissa vanhemmat ovat usein aktiivisia kyselemään lapsensa arkeen liittyvistä asioista, kuten nukkumisesta ja ruokailusta.

Haastateltavien mukaan keskustelu lapsen tuesta vanhempien kanssa on usein helpompaa, kun perheiden kanssa luodaan luottamuksellinen suhde. Haastateltavien mukaan veon tekemä yhteistyö perheiden kanssa on tyypillisintä vasukeskustelujen kautta.

5.2.3 Moniammatillinen yhteistyö

Kolmas pääteema päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävän yhteistyön ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi on moniammatillinen yhteistyö. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat painottivat moniammatillista yhteistyötä etenkin neuvolan kanssa. Haastateltavien mukaan kolmen vuoden ikää lähestyessä pohditaan tarkemmin, onko lapsesta tehty joitakin sellaisia havaintoja, joista tulisi ilmoittaa neuvolalle. Yhteydenotot neuvolaan koskevat usein esimerkiksi kielenkehitystä. Neuvola voi olla yhteydessä myös päiväkotiin päin.

” Ne saattaa esimerkiksi kolmevuotisneuvolasta soittaa meille, että jollain on puheen kehityksen asiat nousset esiin, että voisitteko te vaikka tehdä kotikielen arvion”(H6)

Varhaiskasvatuksesta veo on yhteydessä neuvolaan päin liittyen lapsen kehityksen johonkin osa-alueeseen, mutta myös neuvolasta saatetaan pyytää varhaiskasvatuksesta erilaisia selvityksiä, silloin kun lapsen kehityksessä huomataan neuvolan puolella huolta herättäviä asioita. Neuvolasta voidaan jäädä odottamaan ja seuraamaan lapsen kasvua. Tarkemmin kiinnostutaan usein enemmän vasta kolmevuotiaana. Vastauksissa on hajontaa siinä, koetaanko neuvolan puuttuvan riittävästi, kun kyseessä on alle kolmevuotias.

”Itse olen huolissani, miten huonosti pienet lapset pääsee puheterapia-arvioon ja nyt en tarkoita sitä, että niiltä mietittäisiin äänen virheitä tai silleen vaan yleensä ottaen sitä suun motoriikan kehitystä.” (H1)

”Täytyy olla tosi vahvat tuen tarpeet, että neuvolasta tai jostain psykologilta tai terapeutit ottaa.” (H5)

Neuvolasta puhuttaessa mainittiin myös puhe- ja toimintaterapiat sekä näihin pääsemisen haasteet. Vastauksista voidaan havaita huolta esimerkiksi puheterapiaan pääsemisen hankaluudesta alle kolmevuotiaana. Taaperoilla täytyy veojen mukaan näkyä vahvat tuen tarpeet, jotta alle kolmevuotiaan on

mahdollista päästä esimerkiksi toimintaterapiaan. Vastauksissa tuli myös yksittäisiä mainintoja yhteistyöstä sairaaloiden kanssa koskien esimerkiksi lapsella syntymästä saakka olleita sairauksia tai vammoja.

”Mä selvittelen erinäisiä asioita eri yhteistyötahojen kanssa. Sairaalan joku asiantuntija tai neuvolapsykologi tai olen yhteydessä perheisiin ja silleen, vahvasti näissä tuen asioissa.” (H1)

Kun lapsella on jokin esimerkiksi syntymästä saakka ollut sairaus tai annettu diagnoosi niin, veon rooli on vahvemmin tuen prosessissa mukana jo alusta asti. Näissä tapauksissa lapsen tuen antamisessa voi olla mukana myös esimerkiksi sairaalasta asiantuntijoita. Pääpaino moniammatillisessa yhteistyössä alle kolmevuotiaiden kohdalla näyttää kuitenkin olevan yhteistyössä neuvolan kanssa ja sairaalan kanssa tehtävä yhteistyö taaperoiden kohdalla on harvinaisempaa.

5.3 Alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaamista estävät ja edistävät tekijät

Jaoimme taaperoiden tuen tarpeisiin vastaamista estävät ja edistävät tekijät kolmeen pääteemaan. Nämä teemat ovat ristiriitaiset näkemykset iän vaikutuksista lapsen kehitykseen, opettajien osaaminen ja käytössä olevat resurssit.

5.3.1 Ristiriitaiset näkemykset iän vaikutuksista lapsen kehitykseen

Haastatteluihin osallistuneet varhaiskasvatuksen erityisopettajat toivat esiin seurannan olevan olennainen osa alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeiden prosessia. Haastatteluissa korostui varhaisen puuttumisen tärkeys. Toisaalta vastauksissa esiintyi epävarmuutta siinä, miten pitkään pelkkää seurantaa tehdään ennen kuin ryhdytään toimenpiteisiin alle kolmevuotiaiden kohdalla. Näiden aiheiden esiintymisen pohjalta ensimmäiseksi pääteemaksi muodostui ristiriitaiset näkemykset iän vaikutuksista.

”Musta tuntuu, että tosi paljon tavallaan odotetaan, sitä lapsen kypsymistä ja sitä kasvua ja kehitystä, semmoista luontaista ja se on toisaalta ihan hyvä, mutta toisaalta kyllä tietysti se varhainen puuttuminen olis tosi tärkeää.” (H3)

Varhainen puuttuminen nähdään haastateltavien mukaan tärkeänä. Alle kolmevuotiaan kohdalla lapsen kehitystä kuitenkin seurataan enemmän siitä näkökulmasta, että tuen tarpeet voivat muuttua tai poistua lapsen kasvaessa.

”Se on kuitenkin niin semmoinen ikä, missä nopeasti tapahtuu kasvua ja kehitystä. Ja kirjo on laaja, mikä on normaalia ja mikä on ehkä sitten jotain muuta.” (H2)

”Se on niin iso se vaihtelu, vaikka, että milloin lapsi alkaa puhumaan. Osa on, kun Runeberg jo yksivuotiaana ja sitten osa kolmevuotiaana vielä puhuu vasta ihan pari sanaa.” (H3)

Vastausten perusteella nuori ikä voi hankaloittaa tuen tarpeisiin vastaamista ja tuen tarpeiden tunnistamista, koska alle kolmevuotiaiden kehittyminen on yksilöllistä ja nopeaa. Nuoren iän nähtiin haastavan etenkin kielenkehityksen ja motoristen tuen tarpeiden havaitsemista. Esimerkiksi kielenkehityksessä alle kolmevuotiaiden välillä on merkittäviä eroja puheen tuottamisessa. Kuten yllä olevassa sitaatissa mainitaan, osa taaperoista puhuu runsaasti, kun taas toisilla puhetta tulee vasta muutamia sanoja.

Vastausten perusteella ei ole yksimielisyyttä siitä, kiinnitetäänkö taaperoiden tuen tarpeisiin huomiota riittävästi vaan vastauksissa esiintyi näkemuseroja.

”Hmmm, no joo, kyllä mun mielestä. -- erityisesti tietysti vakaopet mun mielestä aika taitavasti osaa sitä katsoa, että mikä on sellaista, normaalin kehityksen sisällä oleva asia, ja mikä sitten on semmoinen, että kiinnittää huomion jostain tietystä syystä. Ei ainakaan vähätellä pienten pulmia.” (H3)

”Kyllä mä koen, että ainakin tässä päiväkodissa siihen kiinnitetään huomiota.” (H6)

Yllä olevien sitaattien mukaan mukaan huomiota kiinnitetään taaperoiden tuen tarpeisiin riittävästi. Huomion kiinnittämisen nähtiin olevan riittävää alle kolmevuotiaiden kohdalla ainakin omassa varhaiskasvatusyksikössä. Taaperoiden tuen tarpeisiin ei kuitenkaan kaikkien haastateltavien mukaan kiinnitetä riittävästi huomiota.

”Pitäisi kiinnittää enemmän huomiota siihen alle kolmevuotiaitten tuen tarpeeseen, koska tietyt asiat näkyy kuitenkin tai alkaa pikkuhiljaa ilmeitä siellä pienemmilläkin.” (H1)

”No ei varmastikaan [kiinnitetä riittävästi huomiota].” (H4)

Vastauksissa ilmeni siis myös päinvastainen näkemys huomion kiinnittämisen riittävydestä ja toiveita siitä, että huomiota kiinnitettäisiin nykyistä enemmän. Eriävien näkemysten perusteella riittävän huomion kiinnittämisessä on eroja.

Lähtökohtana tuen antamiselle on tarpeen huomaaminen ja lapsen henkilökohtaiseen tarpeeseen vastaaminen. Haastateltavat pohtivat eroaako tuen tarpeisiin vastaaminen taaperoiden ja sitä vanhempien lasten välillä lainkaan.

”Jos ne nyt eroaa oikein mitenkään, kun siinä on se ihan sama systeemi. Ensin tuen tarve huomataan, sitten mietitään porukalla mitä me voidaan tehdä sen eteen ja sitten kokeillaan, erehdytään, kokeillaan uudestaan, taas otetaan vähän takapakkia kunnes löydetään se oikea tapa. -- toki siinä on se, että huomioidaan jos lapsi on vielä just sellainen pikkunen ja niitä tuen keinoja täytyy ehkä vähän mukauttaa eri tavalla, koska tosi monet tuen keinot on semmoisia, että ne on isompien kanssa ihan päivänselviä, mutta ehkä pienille pitää sitten vähän vielä pilkkoa. Mutta muuten niin ei se kauheasti eroa mun mielestä.” (H3)

Edeltävässä sitaatissa haastateltava kuvaa taaperoiden tuen prosessia verraten sitä vanhempien lasten tuen prosessiin. Taaperoille annetaan tukea hyvin samankaltaisesti, kuin yli kolmevuotiaalle. Taaperoiden kohdalla tukikeinojen koettiin kuitenkin olevan pilkottuja pienempiin osiin ja mukautettuja sopimaan pienelle lapselle. Haastateltavat kuvasivat taaperon tukemisen olevan vielä yksilöllisempää ja henkilökohtaisempaa, kuin sitä vanhemmille lapsille annettu tuki. Alle kolmevuotiaalle annettava tuki on myös useammin läsnä perushoidollisissa tilanteissa.

Vastausten perusteella taaperon nuori ikä hankaloittaa varhaista puuttumista lapsen nopean kehittymisen takia. Riittävän huomion kiinnittämisestä taaperon tuen tarpeisiin puolestaan esiintyi eriäviä näkemyksiä. Tuen antamisen nähtiin kuitenkin eroavan taaperoiden ja sitä vanhempien lasten välillä annetun tuen laajuudessa ja henkilökohtaisuudessa.

5.3.2 Opettajien osaaminen

Haastatteluiden perusteella toisena valikoituna pääteemana on opettajien osaaminen. Haastateltavat korostivat koulutuksen vaikutusta alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaamiseen. Moni haastateltavista varhaiskasvatuksen erityisopettajista kuvasi varhaiskasvatuksen opettajien

osaamisen riippuvan heidän saamastaan koulutuksesta ja kertyneestä työkokemuksesta. He kuvasivat varhaiskasvatuksen opettajalla olevan yleensä sitä enemmän tietotaitoa, mitä koulutetumpi opettaja on ja mitä enemmän työkokemusta hänellä on kertynyt alalta.

”Jos oot ihan just vastavalmistunut niin sullahan ei tietenkään voi vielä ollakaan niin paljon sitä kokemuspintaa.” (H1)

”No silloin kun ollaan käyty kouluja ja ollaan asian äärellä ja tietoisia asioista, niin on tosi hyvät valmiudet.” (H2)

”Niillä kellä on kokemusta niin kyllä sitten on valmiuksia, että täällä on tosi paljon semmoisia nuoria opettajia ja sitten kouluttamattomia, että selkeästi heillä ei ole semmoista näkemystä ehkä, että mitä semmoiselta kaksivuotiaalta voi vaatia.” (H5)

Vastaajat kuvasivat, että heidän kokemuksensa mukaan varhaiskasvatuksessa työskentelee useita kouluttautumattomia tai vastavalmistuneita opettajia, joiden tukeminen omassa työssään on tärkeää. Opettajien osaaminen yhdistettiin myös työkokemuksen määrään, mutta ei pelkästään positiivisessa valossa.

”Mut sitten taas tietysti sekin, että jos sulla on jo pitkä työura takana niin siinä voi tulla myös se, et ajattelee, että no ainahan se on tälleen ollut. Ja no tarvitseeeko tuohon nyt puuttua ja unohtuu ehkä se, että koko ajan on tulee lisää sitä tutkittua tietoa.” (H1)

Vastauksen mukaan pitkään alalla työskennellyt saattaa toimia totuttujen tapojen mukaan ja oman osaamisen päivittäminen saattaa jäädä taka-alalle. Haastateltavien mukaan tuen tarpeen tunnistaminen voi olla varhaiskasvatuksen opettajilla luontevaa, mutta tuen tarpeeseen vastaamisessa saattaa olla parannettavaa.

”-- tuen tarpeen tunnistamista, että mun mielestä se on ihan hyvällä mallilla, mutta ehkä se tuen tarpeeseen vastaaminen, niin se on asia mistä käydään sitten keskustelua.” (H3)

Edellä mainitussa sitaatissa haastateltava kertoi havaitsevansa enemmän tuen tarpeisiin vastaamiseen liittyviä osaamisen puutteita, kuin tuen tarpeiden tunnistamiseen. Tuen tarpeiden tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa monissa vastauksissa korostui opettajan oman motivaation merkitys oman työnsä tekemisessä.

”No mä koen, että ihan hyvät [valmiudet] ja on halua tehdä se työ mahdollisimman hyvin siellä pienilläkin.” (H6)

”Ainakin mulla on semmoinen tuntuma, että kun valmistut opettajaksi, et oot ihan tuore, niin sähän oot hirmu innostunut oppimaan ja otat paljon selvää kaikesta.” (H1)

”Valmiudet on kyllä hyvät. Jos on vaan halua nähdä ja haluaa oppia.” (H2)

Tuen tarpeisiin vastaamiseen koettiin vaikuttavan opettajan halu tehdä työtä hyvin, innostuneisuus uuden oppimiselle ja asennoituminen taaperoiden tuen tarpeisiin. Valmiudet tuen tarpeisiin vastaamiseen voivat olla monenlaisia. Haastateltavien mukaan opettajalla on hyvät valmiudet vastata alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin etenkin silloin, kun opettaja on kiinnostunut oppimaan työssään.

Yleisen suhtautumisen alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeisiin koettiin olevan vaihtelevaa ja liittyvän usein esimerkiksi koulutustaustaan.

”Mä en oikein osaa sanoa siitä, että mikä se yleinen suhtautuminen on, en tiedä oikein, varmaan kaikilla on vähän eri.” (H5)

”Mmm, no tässä on ehkä semmoinen aika selkeä ero siinä, että mikä on koulutustausta, että vaikka en sillä tavalla todellakaan lähde arvottamaan siis eri koulutuksia tai muuta, mutta kyllä jotenkin vaka opet ehkä näkee keskimäärin paremmin sen jatkumon.” (H3)

”No en tiedä, varmaan riippuu vähän ryhmästä.” (H4)

”Se vähän vaihtelee myös asiantuntijan roolista ja siitä, heidän koulutuksestaan.” (H1)

Yleisen suhtautumisen taaperoiden tukeen voidaan nähdä olevan vaikea määrittää vain hyväksi tai huonoksi. Henkilöstön näkemykset eivät aina ole yhtenäisiä ja jo yhden tiimin sisäisesti suhtautuminen voi vaihdella. Laajan koulutuksen saaneen henkilön kuten varhaiskasvatuksen opettajan koettiin suhtautuvan alle kolmevuotiaan tuen tarpeisiin enemmän tuen jatkumon näkökulmasta.

Vastausten perusteella varhaiskasvatuksen opettajan koulutuksella, työkokemuksella sekä omalla kiinnostuneisuudella ja motivaatiolla on vaikutusta tuen tarpeisiin vastaamisen valmiuksiin. Myös suhtautuminen taaperoiden tukemiseen on vaikuttava tekijä tuen tarpeisiin vastaamisessa.

5.3.3 Käytössä olevat resurssit

Viimeisenä pääteemana on käytössä olevat resurssit. Kaikki varhaiskasvatuksen erityisopettajat puhuivat haastatteluissa resurssien vaikutuksesta työn tekemiseen. Moni haastateltava kuvasi tyytymättömyyttä siihen, että heillä ei ole riittävästi resursseja olla havainnoimassa alle kolmevuotiaita lapsia ryhmissä.

”Kyllähän se on tosiasia, että kyllä mun resurssi on enemmän yli kolmevuotiailla, tosi vähän on aikaa tuolla pienillä tällä hetkellä olla. Että se on harmillista, mutta näin vaan on.” (H3)

”-- tosiaan päivät ovat rajalliset ja muuta, niin sitten ehkä se veon panos kohdistuu enemmän sinne just niihin ryhmiin, missä on jotain tehostettua tai erityistä tukea tai jotain sellaisia.” (H4)

Haastateltavien mukaan veoilla ei ole riittävästi aikaa havainnoida alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä lapsia. Käytössä oleva aika kohdistetaan sellaisiin ryhmiin, joissa on tuen päätöksen saaneita lapsia. Vähäisten resurssien vuoksi veot eivät koe ehtivänsä tehdä aina työtään niin hyvin, kuin haluaisivat.

”Mut kaikkeenhan sitä ei repee, että tekee sen minkä pystyy niillä resursseilla mitä on.” (H1)

”Kun meidän veojenki resurssi on niin kiven alla, että sitten kun niitä selkeästi jo isompia haasteita on tuolla isoilla, niin sittenhän se työpanos on paljon siellä -- että olishan se hienoa, jos ehtisi olemaan siellä [pienillä] enemmän.” (H3)

Vastausten perusteella veoilla on rajallisesti aikaa ja omaa työtään on tehtävä annetuilla resursseilla. Haastateltavat toivoivat, että heillä olisi aikaa käydä myös alle kolmevuotiaiden ryhmissä havainnoimassa lapsia ja tukemassa tiimiä enemmän. Ryhmässä havainnoimisen sijaan aikaa on käytettävä muihin tärkeisiin asioihin.

”Periaatteessa mä oon viikottain tuolla pienten ryhmässäkin yhtenä aamupäivänä, mutta nyt on ollut tosi tosi tosi paljon noita vasuja, että ihan sillä lailla se ei ole toteutunut.” (H6)

”Sitten meillä on noita vasukeskusteluja, että nyt tällä hetkellä on aika täyteen kalenteri.” (H1)

”No nyt on pahin ruuhka näissä lasten palavereissa tai vasukeskusteluissa.” (H3)

Monissa vastauksissa kuvattiin, kuinka veoilla menee viikoittain paljon työaikaa erilaisiin palavereihin, kuten vasukeskusteluihin ja muihin tuen tarpeita käsitteleviin palaverihin. Näin ollen aikaa ryhmissä havainnointiin jää vähemmän. Käytössä olevat resurssit koettiin siis melko rajallisiksi, mikä herätti tyytymättömyyttä. Veot halusivat haastatteluiden mukaan keskittyä nykyistä enemmän myös taaperoihin, mutta huomio keskittyy resurssisyistä vanhempiin lapsiin ja jo tuen piirissä olevien lasten asioihin.

6 POHDINTA

Tässä osassa käsittelemme tutkimuksen keskeisiä tuloksia aikaisemmin esittelemämme teorian valossa ja yhdistämme niihin tutkijoiden omia johtopäätöksiä sekä pohdintaa. Tämän jälkeen tarkastelemme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopuksi esitämme ilmenneitä mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Tutkimuksen kolmeen tutkimuskysymykseen vastattiin keskeisten pääteemojen ja alateemojen avulla. Tulosten perusteella muodostetuista keskeisistä pääteemoista ja alateemoista tehtiin taulukko, jossa teemat on jaettu tutkimuskysymyksittäin (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkimuksen pää- ja alateemat tutkimuskysymyksittäin

Tutkimuskysymys	Pääteema	Alateema
Tuen tarpeiden seuranta	Sosiaaliset taidot	Kielenkehitys
		Vuorovaikutus
		Käyttäytyminen
		Neuropsykiatriset haasteet
	Motoriset taidot	Motoriikka
		Impulssikontrolli
		Oma-aloitteisuus
		Näppäryys

Veon tehtävät tuen prosessissa	Henkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö	Yksilöllinen konsultointi
		Tiimin tukeminen
	Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö	Vasukeskustelut
	Moniammatillinen yhteistyö	Neuvola
Estävät ja edistävät tekijät	Ristiriitaiset näkemyksen iän vaikutuksista lapsen kehitykseen	Varhainen puuttuminen
		Riittävä huomioiminen
		Tuen antamisen eroaminen taaperoiden ja yli kolmevuotiaiden välillä
	Opettajien osaaminen	Suhtautuminen taaperoiden tuen tarpeisiin
		Koulutus ja työkokemus
		Motivaatio
	Käytössä olevat resurssit	Vaikutus työn tekemiseen
		Palaverit ja keskustelut

Tutkimuksen tulosten perusteella varhaiskasvatuksen erityisopettajan tekemä seuranta painottuu sellaisiin tuen tarpeisiin, joita ryhmissä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat havaitsevat ja tuottavat veoille näkyviksi. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toivat esiin opettajien havaintojen olevan merkittäviä, sillä veon omat työresurssit painottuvat vanhempien lasten tuen tarpeisiin. Myös Salmisen ja Salosen (2022) mukaan veojen konsultaatiokäynnit painottuvat vanhempien lasten ryhmiin. Veot puhuivat vastauksissaan taaperoiden nopeasta kasvusta ja kehityksestä (ks. myös Ahonen & Roos, 2021; Salminen & Salonen, 2022), joka hankaloittaa tuen tarpeiden havaitsemista. On ymmärrettävää, että opettajalla on pääpaino tuen tarpeiden havaitsemisessa, kun ottaa huomioon veojen vähäiset resurssit havainnoida taaperoita sekä taaperoiden nopean kehittymisen.

Tutkimuksessamme kuitenkin ilmenee, että monissa tapauksissa varhaiskasvatuksen opettajille on epäselvää, milloin esimerkiksi lapsen

kielenkehityksen haasteista tulisi huolestua. Tuen tarpeiden tunnistaminen ajoissa mahdollistaa sopivien tukikeinojen löytämisen ennen kuin tuen tarve on kasvanut suuremmaksi (Alijoki ym., 2013). Salminen ja Salonen (2022) nostavat esille opettajien osaamisen olevan puutteellista taaperoiden kanssa ja kasvattajan puutteelliset taidot nähdään yhtenä syynä tukitoimien riittämättömään järjestymiseen. Myös tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että opettajien osaamisella on merkitystä tuen tarpeisiin vastaamisessa. Pihlajan ja Ojalan (2023) mukaan taaperoryhmien kasvattajien tulee ymmärtää, mitä on lapsen tyyppillinen ja ei-tyypillinen kehitys, sekä osata vastata tuen tarpeisiin. Veot tuottivat vastauksissaan kehityksen jakautuvan sosiaalisiin ja motorisiin taitoihin, joista keskeisimmät teemat olivat kielenkehitys ja motoriikka. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettajat toivoivat käyttöönsä enemmän aikaa tukea taaperoita (ks. myös Alila ym., 2022).

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on opettajan osaamisen lisäksi oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukeen (Opetushallitus, 2022). Tämä oikeus näyttäisi toteutuvan veolta saatujen havaintojen ja tukemisen ratkaisujen lisäksi veon tekemällä yhteistyöllä eri tahojen kanssa lapsen tuen asioihin liittyen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa yhteen eri ammattilaisilta tulleita ajatuksia, havaintoja sekä menetelmiä lapsen tukemiseksi. Veon konsultaatiokäynnit ryhmissä koetaan merkityksellisinä varhaiskasvatuksessa (Repo ym., 2019). Veo näyttäisi huolehtivan siitä, millaisin keinoin lapselle annetaan tukea ryhmässä ja esimerkiksi kouluttavan lapsen ryhmän aikuisia tarpeen vaatiessa tuen antamisesta. Tämä havainto tukee Laakson ja kollegoiden (2023) ajatusta, jonka mukaan tuen toteutumisen nähdään olevan veon vastuulla, vaikkei tämä työskentelisi ryhmässä. Heiskasen ja Franckin (2023) mukaan veoilla on Suomessa ulkopuolisen asiantuntijan rooli. Veojen saama koulutus tuen tarpeista onkin merkittävästi laajempi, kuin varhaiskasvatuksen opettajien (Kuronen, 2022), jolloin veon roolin painottuminen lapsen tuen järjestämisessä voidaan nähdä olevan hyvä asia.

Yhtenä toistuvana teemana haastatteluissa esiintyi varhainen puuttuminen, jonka nähtiin olevan merkityksellistä. Varhaisen puuttumisen tärkeyttä korosti myös Alijoki kollegoineen (2013). Tämä havainto on linjassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus, 2022), joka velvoittaa puuttumaan ilmenneisiin tuen tarpeisiin heti ja järjestämään tarvittavaa tukea

viipymättä lapsen tuen tarpeen ilmenemisen jälkeen. Toisaalta haastattelujen perusteella joidenkin tuen tarpeiden kohdalla on syytä odottaa lapsen kasvamista, josta Salminen ja Salonen (2022) esittävät oman näkemyksensä. Heidän mukaansa ei voida jäädä odottelemaan lapsen kasvamista yli haasteista (Salminen & Salonen, 2022).

Neuvolan kiinnostuminen taaperoiden tuen tarpeisiin näyttäytyi myös ristiriitaisena. Neuvolakohtaisesti näyttäisi olevan eroja toimintatavoissa, esimerkiksi siinä, kuinka pitkäksi aikaa taaperon kehitystä jäädään seuraamaan tai otetaanko neuvolasta yhteyttä varhaiskasvatukseen päin. Yhteistyötä neuvolan kanssa pidetään kuitenkin tärkeänä. Voitaisiin pohtia, olisiko neuvolan syytä huomioida enemmän jo alle kolmevuotiaita lapsia, jotta haastatteluissa painotettu varhainen tuki toteutuisi moniammatillisesti paremmin. Salmisen ja Salosen (2022) mukaan tuen alottaminen on monella osa-alueella tarpeen jo alle kaksivuotiaalla lapsella.

Voidaan ehkä todeta alle kolmevuotiaiden tuen tarpeiden havaitsemisen olevan melko pitkälti kiinni ryhmän opettajasta ja hänen osaamisestaan, sekä halusta pyytää esimerkiksi veon konsultointia. Heiskanen ja Franck (2023) toteavat yhdenvertaisuuden vaarantuneen käytäntöjen vaihtelun vuoksi. Tämä huomioiden olisi tärkeää, että varhaiskasvatuksen opettajilla on yhteneväinen osaaminen taaperoiden tuen tarpeista. Tämän yhteneväisen osaamisen varmistaminen voi vaatia uudistamista opettajakoulutukseen (ks. Hoppo ym., 2013). Tutkimustulosten perusteella voidaan myös nähdä, että veot ovat ainakin osittain tyytymättömiä käytettävissä oleviin resursseihin. He kuvasivat etteivät pysty tekemään työtään niin hyvin kuin haluaisivat. On syytä pohtia, voisiko esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajien resurssien lisääminen vaikuttaa aikaan, jota veot voivat käyttää taaperoiden tuen tarpeiden tukemiseen (vrt. Salminen & Salonen, 2022). Tai voiko resurssien lisääminen jopa vähentää epätasa-arvoisuutta varhaiskasvatusyksiköiden välillä esimerkiksi tuen tarpeisiin vastaamisessa (ks. Alila ym., 2022). Huomioitavaa on kuitenkin se, että tutkimuksessa veojen puheessa kuului myös myönteisiä ajatuksia. Tällaisia ajatuksia olivat esimerkiksi vahva palo omaa työtä kohtaan ja ylpeys omasta työnkuvasta ja sen vaikutuksista lasten ja perheiden elämään.

6.2 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa

Olemme noudattaneet tutkimusta tehdessä hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita eli rehellisyyttä, luotettavuutta, arvostusta ja vastuunkantoa kaikissa tutkimuksen eri vaiheissa (TENK, 2023). Tutkimuslupa tarvitaan yleensä haastateltavien rekrytointia varten, kun haastatellaan jonkin julkisyhteisön jäseniä (Ruusuvoori & Tiittula, 2005). Haimme tutkimusluvan kunnalta, jossa suoritimme haastattelut. Tämän jälkeen lähestyimme kunnan varhaiskasvatuksen erityisopettajia haastattelukutsulla. Haastateltavien hankinnassa korostimme tutkimuksen vapaaehtoisuutta ja kerroimme tutkimuksemme keskeiset tavoitteet. Toimme esille, että kerättyä aineistoa tullaan käsittelemään anonymisti. Haastateltavalle lähetetään usein kirjallinen seloste tutkimuksesta, jossa on tutkijoiden yhteystiedot (Ruusuvoori & Tiittula, 2005). Tämän vuoksi saatekirjeessä oli omat yhteystietomme, jotta haastateltavat pystyivät esittämään tarvittaessa tarkempia kysymyksiä tutkimuksesta.

Haastateltaville annettiin etukäteen tiedot tutkimuksen toteuttamisesta ja heillä oli mahdollisuus perua osallistuminen missä vaiheessa tahansa. Haastatteluissa oli mahdollisuus tunnistettavan tiedon esiin tulemiselle, jonka vuoksi tunnistettavuustiedot poistettiin anonymisoimalla aineisto. Tutkimusta tehdessä tulee huolehtia luottamuksellisuuden säilyttämisestä ja anonymiteettisuojusta (Eskola & Suoranta, 1998). Haastattelun alussa varmistimme haastateltavalta, saammeko äänittää haastattelun. Litteroitua aineistoa säilytetään suojatulla Tampereen yliopiston asemalla, jonne on pääsy vain tutkimuksen tekijöillä, eikä aineistoa luovuteta ulkopuolisille. Aineisto säilytetään samojen tekijöiden pro gradu -tutkimusta varten, jonka jälkeen aineisto tuhoaan asianmukaisesti.

On oletettavaa, että haastatteleamalla vain veoja, saimme rajatumman näkökulman tuen tarpeiden esiintymisestä alle kolmevuotiailla, kuin jos olisimme haastatelleet rinnakkain myös varhaiskasvatuksen opettajia. Osassa haastatteluista nousi esille huomioita liittyen yli kolmevuotiaisiin lapsiin, mutta rajasimme nämä huomiot pois aineistostamme. Veojen näkemykset muotoutuvat kuitenkin kokonaiskuvan perusteella, joten on mahdollisuus, että vastauksiin on voinut vaikuttaa myös muiden ikäluokkien tuen tarpeet, vaikka aiheemme oli rajattu alle kolmevuotiaisiin. Haastateltavillamme on työkokemusta veon

työtehtävistä puolesta vuodesta aina kahteenkymmeneen vuoteen saakka, joten vastauksiin on voinut vaikuttaa työkokemuksen määrä veona, sekä myös aiemmat varhaiskasvatuksessa tehdyt työtehtävät. Tutkimus edustaa vain yhden suuren suomalaisen kunnan tilannetta, jolloin muualla tulokset voisivat olla erilaisia, esimerkiksi erilaisten resurssien ja työtapojen takia. Haastattelimme kuutta veoa, joten emme voi olettaa, että kaikilta veoilta tulisi samankaltaisia vastauksia. Tietyt tuen tarpeet vaikuttivat kuitenkin olevan taaperoilla yleisempiä kuin toiset.

On huomioitavaa, että jätimme määrittelemättä haastateltaville, mitä tarkoitamme esimerkiksi riittävällä huomion kiinnittämisellä alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin, joten on mahdollista, että eri asiat ovat saaneet haastateltavilta merkityseroja. On huomioitava, että vastausten perusteella ei voida todeta varmaksi, johtuvatko erot näkemyksissä siitä, että riittävän huomioimisen määritelmä on vastaajien kesken erilainen vai eroavatko vastaukset yksikkökohtaisten toiminnan eroavaisuuksien perusteella. Toisaalta haastattelukysymyksissämme ei olla käytetty haastavia ja monitulkintaisia termejä, jolla on pyritty vähentämään tulkinnanvaraisuutta kysymyksissä. Aineistosta saatua tietoa käsitellään tutkijoiden ymmärryksen ja asettaman tutkimusasetelman varassa, joten saatu tieto on subjektiivista (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Olemme uskottavuuden lisäämiseksi perustelleet valintamme ja tekemämme ratkaisut tutkimustamme koskien. Tutkijoiden päättelyketjua on pyritty muun muassa havainnollistamaan lainauksilla aineistosta (Aaltio & Puusa, 2020). Tutkimuksessa pyrittiin itsereflektion avulla huomioimaan tutkijoidet omat ennakkokäsitysten mahdollisuudet alle kolmevuotiaiden tuen tarpeista. Eli tutkimuksessa on pyritty objektiivisuuteen, vaikka tiedostamme täydellisen objektiivisuuden saavuttamisen olevan mahdotonta (Aaltio & Puusa, 2020).

6.3 Jatkotutkimusajatuksia

Tämä tutkimus toi esille varhaiskasvatuksen erityisopettajien toiveita suuremmista resursseista alle kolmevuotiaiden kanssa toimimiseen. Olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sitä, miten varhaiskasvatuksen erityisopettajien määrän lisääminen vaikuttaisi alle kolmevuotiaisiin lapsiin varhaiskasvatuksessa. Toisaalta pitkittäistutkimuksen avulla voitaisiin tutkia, miten varhainen tuki

vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen myöhemmin hänen kasvaessaan. Lisäksi tutkimus siitä, miten tukitoimet näkyvät alle kolmevuotiaiden arjessa, voisi antaa hedelmällistä tietoa taaperoiden tukemisesta. Myös esimerkiksi neuvolan ja muiden varhaiskasvatuksen yhteistyötahojen merkitystä alle kolmevuotiaan lapsen tuelle voisi olla mielenkiintoista tutkia. Ylipäätään, koska alle kolmevuotiaita on tutkittu melko vähän, on jatkotutkimusmahdollisuuksia olemassa lukuisia.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, 169–180. Gaudeamus.
- Alila, K., Eskelinen, M., Kuukka, K., Mannerkoski, E. & Vitikka, E. (2022). *Kohti inklusiivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta. Oikeus oppia – Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoiminta varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevan työryhmän loppuraportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:44.
- Ahonen, L., & Roos, P. (2021). *Untuvikot: alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Alijoki, A., Suhonen, E., Nislin, M., Kontu., E. & Sajaniemi, N. (2013). Pedagogiset toiminnot erityisryhmissä ja oppimisympäristön laatu. *Journal of Early Childhood Education Research*, 2(1). 24–47
- Anne, T. & Segal, U. A. (2003). Center-based evening child care: Implications for young children's development. *Early Childhood Education Journal*, 30(3). 137-143. <https://doi.org/10.1023/A:1022005703976>
- Eriksson, E. & Arnkil, T.E. (2012). *Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista*. Stakes, Oppaita 60. Juvenes Print. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-33-1792-8>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Happo, I., Määttä, K. & Uusiautti, S. (2013). How do Early Childhood Education Teachers Perceive Their Expertise? A Qualitative Study of Child Care Providers in Lapland, Finland. *Early Childhood Education Journal*, 41(4). 273-281. <https://doi.org/10.1007/s10643-012-0551-8>

- Heiskanen, N. (2019). Children's Needs for Support and Support Measures in Pedagogical Documents of Early Childhood Education and Care. [JYU Dissertations 139]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7868-6>
- Heiskanen, N. & Franck, K. (2023). The paradox of documentation in early childhood special education in Finland and Norway: Exploring discursive tensions in the public debate. *Nordic Studies in Education*, 43(2), 164–180. <https://doi.org/10.23865/nse.v43.3984>
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvaori, J. (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Hännikäinen, M. (2010). 1 to 3-Year-Old Children in Day Care Centres in Finland: An overview of Eight Doctoral Dissertations. *International Journal of Early Childhood*, 42, 101–115. <https://doi.org/10.1007/s13158-010-0015-5>
- Isaksson, E. (2023). "Varmasti tulee olemaan toimiva kunhan vaan saadaan ne palikat kohdalleen" Varhaiskasvatuksen erityisopettajien kokemuksia varhaiskasvatuksen tuen lakimuutoksista. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202305236068>
- Kuronen, T. (2022). Kehityksen ja oppimisen tuen toteutuminen 1–5-vuotiaiden lasten sisarusryhmässä Varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202205054388>
- Laakso, P., Pihlaja, P. & Silvennoinen, H. (2023). Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kulku kohti inklusiota – Kuntien johtavien viranhaltijoiden käsityksiä inklusiosta ja sen toteuttamisesta. *Kasvatus & Aika*, 17(3) 2023, 26–49. <https://doi.org/10.33350/ka.121631>
- Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183(2021). Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta 1183/2021.
- Lindgren, J. (2020). Varhaiskasvatuksen opettajien mentalisaatioon perustuva reflektiivinen kyky alle kolmevuotiaiden lasten haastavien tunneilmaisujen aikana. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004284275>
- Määttä, S. (2018). Kielen kehityksen polut: seurantatutkimus esikielellisen kehityksen vaiheesta koulun alkuun. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin*, 28(1), 4-10.

- OECD (2021). Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care, Starting Strong, *OECD Publishing, Paris*.
<https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en>.
- Ojajärvi, J. (2022). Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia pedagogisen sensitiivisyyden toteutumisesta alle 3-vuotiaiden ryhmissä. [*Pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto*]. Trepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202204253569>
- Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Julkaisuvuosi: 2023. Sarja: Määräykset ja ohjeet 2022:2a.
- Paananen, M., Eskelinen, M., Suhonen, E. & Alijoki, A. (2018). Tuen järjestelyt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa M.-P. Vainikainen ym. (toim.), *Oppimisen tuki varhaislapsuudesta toisen asteen siirtymään: Tasa-arvon toteutuminen ja kehittämistarpeet*. (s. 15–45). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-606-5>
- Pihlaja, P. & Ojala, S. (2023). Erityispedagogiset sisällöt varhaiskasvatuksen opettajaopintojen opetussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 12(2), 179–200.
<https://doi.org/10.58955/jecer.127311>
- Pursi, A. (2019). Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä, Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä. [*Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto*]. <http://hdl.handle.net/10138/304741>
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2019:15.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino.
- Salminen, S. & Salonen, E. (2022). Alle kolmevuotiaiden lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Teoksessa N. Heiskanen & M. Syrjämäki (toim.), *Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt* (2. painos, s. 217–234). PS-kustannus.

- Salonen, E. (2020). Pienet lapset varhaiskasvatuksen vuorohoidossa: Epätyyppillisten varhaiskasvatusaikojen merkitys kuulumisen neuvottelulle ja rakentumiselle. *Jyväskylän yliopisto*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8240-9>
- Suhonen, E. (2009). *Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta*. Yliopistopaino.
- Tanner, E. (2013). Alle kolmivuotias päiväkotilapsi varhaiskasvattajien puheessa. [*Pro Gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto*]. Trepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201402061097>
- Tilastokeskus (2023). *Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset sukupuolen ja iän mukaan, 2021–2022*. Stat.fi. Viitattu 11.12.2023.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta, [TENK] (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.
- Varhaiskasvatuslaki, 540 (2018). Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Vilka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin*. PS-kustannus.
- YLE. (2022). *Päiväkotien pihoilla piipertää jatkossa yhä pienempiä lapsia – uudet perhevapaat ja kiristynvä talous ajavat vanhempia aikaisemmin työelämään*. Yle.fi. Mäentausta, R. Julkaistu 25.10.2022.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelukysymykset

Millaisia tuen tarpeita varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokee tarpeelliseksi tarkkailla alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla?

- Minkälaisista asioista ryhmässä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat ovat yhteydessä sinuun liittyen alle kolmevuotiaisiin?
- Minkälaisia tuen tarpeita esiintyy alle kolmevuotiailla?
- Millaisiin tuen tarpeisiin lapsen pieni ikä voi vaikuttaa?
- Minkälaisia tuen tarpeita on hyvä seurata pidempään ja odottaa, että lapsi kasvaa?

Millainen/Mikä puuttuminen koetaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta riittäväksi puuttumiseksi alle kolmevuotiaiden lasten tuen tarpeisiin?

- Kuinka usein konsultaatiokäyntejä tulee pienten ryhmiin tai alle kolmevuotiaiden lasten kohdalle?
  - automaattisesti vs. aloite ryhmästä
- Koetko että alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin kiinnitetään riittävästi huomiota?
- Millaiseksi koet yleisen suhtautumisen alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin?
- Minkälaiset valmiudet varhaiskasvatuksen opettajilla on alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaamiseen?

Mitä tuen tarpeisiin puuttuminen tarkoittaa alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta?

- Miten alle kolmevuotiaiden tuen tarpeisiin vastaaminen eroaa vanhempien lasten tuen tarpeisiin vastaamisesta?
- Haluaisitko lisätä jotakin liittyen aiheeseen?